

MARTIN ŘEZNÍČEK

ROZPOJENÉ STÁTY

AMERIKA NEJEN TELEVIZNÍ KAMEROU

ARGO

MARTIN ŘEZNÍČEK

ROZPOJENÉ STÁTY

AMERIKA NEJEN TELEVIZNÍ KAMEROU

Přebal s použitím fotografie Sarah Lanninghamové navrhl a graficky upravil Jáchym Šerých.

Předmluva Martin Kubal.

Fotografie Martin Boubín a Martin Řezníček.

Jazyková redakce Jiří Popiolek.

Odpovědná redaktorka Markéta Nová.

Technická redaktorka Saša Švolíková.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3, www.argo.cz, roku 2020 jako svou 4206. publikaci.

Sazba Ivan Mráz.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-3103-1

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas

Sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice

Tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387

E-mail: odbyt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém knihkupectví www.kosmas.cz

Kapitola první

Kim Novaková

„Měla by svého plastického chirurga žalovat,“ vypálil na Twitteru Donald Trump, tehdy jen okázalý miliardář, v březnu 2014, tedy v době, kdy byly vážně míněné úvahy o kandidatuře této postavy z reality show na prezidenta vzdálené jako hvězdy nad slavnou Griffithovou observatoří v Los Angeles. Byl to Trump s typickou brizancí, s níž později urážel sportovce, válečné hrdiny, novináře s postižením i bez, ženy, děti, státníky, příslušníky menšin i většin. Reagoval takto na tvář Kim Novakové, hollywoodského idolu přelomu 50. a 60. let, který se spolu s idolem ryze současným – Matthewem McConaugheym – objevil na podiu při předávání Oscarů.

Tváře Novakové nesly stopy po injekcích tuku, to ostatně přiznala i sama herečka. Trump se omluvil a vyznal se z dlouhodobého obdivu k ní, což mu vzhledem k sympatiím, které průběžně vyjadřoval na adresu dlouhé řady blondýn, a to včetně vlastní dcery, lze věřit. Ale vzít slovo zpět jen tak nejde, zvláště pokud za sebou zanechá trvalou digitální stopu. Novaková několik dnů kvůli hanbě nevyšla z domu. To její trápení jen umocnilo, protože před samotným projevem na Oscarech prý tři dny kvůli nervozitě nejedla a vzala si prášky na uklidnění, takže působila rozpačitě.

Novaková na Trumpa reagovala textem, v němž potvrdila odhodlání postavit se těm, kteří šikanují: „Lidem nemůže procházet, když takto ovlivňují naše životy.“ Tehdy to byla jen malá

epizoda, jakási předzvěst zástupu těch, na něž Trump několika desítkami twitterových znaků zaútočí, ale jimž se na rozdíl od Novakové omluvy nedostane. Možná proto, že nikdy nebyli ztělesněním poválečného filmového boomu jako právě ona, a možná proto, že si její slávu část Američanů ještě pamatuje.

Cesta do Los Angeles v roce 2014 byla pro Novakovou strastiplná i bez štouchnutí do žeber od budoucího prezidenta. Po Hitchcockově *Vertigu* jí ležel filmový svět u nohou a mnozí muži by dali vše, aby vedle ní mohli ležet, nebo s ní aspoň hrát. Nádherná žena, která zazářila například už v roce 1957 ve filmu *Přítel Joey* s Frankem Sinatrou a Ritou Hayworthovou, tou samou Hayworthovou, jejíž plakát si ve *Vykoupení z věznice Shawshank* Tim Robbins nalepil na zeď, aby pak s jeho pomocí utekl.

Superstar první velikosti učinila to, co většina jí podobných do svého repertoáru zařadit nedokáže: Hollywoodu řekla v polovině 60. let, na vrcholu slávy, sbohem. Žádné „možná“ nebo „uvidíme“. Sbohem. Dobrovolně. Chtěla prý být sama sebou, jak mi později prozradila, a ne se jen vcítovat do rolí jiných, což se s definicí herectví vylučuje.

Mekka filmu nastavuje své dvě naprosto odlišné tváře denně. Úspěšné a talentované dřiče odmění jihokaliifornské město tak mocně, jako to kdysi severní Kalifornie činila během zlaté horečky. Takto konkurovat mu nedokáže žádné jiné centrum showbusinessu na zeměkouli ani ve 21. století. Ale zároveň neodpouští sebemenší klopýtnutí a zveličuje ho, a to i kdyby o něm psaly jen filmové kritiky, protože i ty znamenají peníze.

Pod hollywoodskými kopci je veřejným tajemstvím, že Novaková některé nelichotivé recenze nesla těžce. Navíc trpěla neléčenou bipolární poruchou, takže její vzpomínka na mládí v Los Angeles rozhodně není na rozdíl od města sluncem zalitá.

A přesto se organizátorům Oscarů podařilo tuto tehdy jedenaosmdesátiletou dámu přesvědčit, aby opět ochutnala svých několik minut slávy. Novaková opustila Oregon, kde stranou veřejnosti chová koně, a zamířila po západním pobřeží na jih až do Dolby Theatre, dříve Kodak Theatre na Hollywood Boulevardu. Těšila

se na večer, kdy bylo na návrat bývalé hvězdy vše připraveno. Její záři však jediným tweetem zastínila jiná hvězda, budoucí, politická. Dámě zůstala v ústech hořká pachut' a v hlavě možná další připomínka toho, jak krutý dokáže showbusiness být.

Když jsem se na jaře 2013 chystal do Los Angeles pokrývat svůj první ročník Oscarů, velmi jsem o rozhovor s Kim Novakovou stál. Zpravodajové bez ohledu na to, jestli pracují pro francouzské rádio či švédský rozhlas, rádi ve Spojených státech hledají k velkým událostem úhel zpracování, který je pro jejich diváky, posluchače a čtenáře atraktivní. Často toho lze docílit prostřednictvím osobností, jež mají k jejich domovské zemi vztah.

Kim se narodila v roce 1933 jako Marilyn Pauline Novaková v Chicagu – tatínkovi Novakovi a mamince Kralové, oba její rodiče měli český původ, na který Kim nikdy nepřestala být hrdá. Že nejde jen o pózu získanou *ex post* a vyprávěnou *ad hoc*, dokládá i její razantní odmítnutí nechat si po prvních triumfech v Hollywoodu změnit příjmení na anglicky více znějící „Kit Marlowe“, jak požadoval Harry Cohn, šéf studií Columbia. Měl jí tehdy namítnout, že žena s polským jménem do kina nikoho nepřitáhne. Na to mu Novaková odvětila, že je Češka, nikoliv Polka, a názor mocného vládce studií jí je lhostejný, protože ona se jmenuje Novaková, a basta. Nakonec prý dosáhli kompromisu – první jméno si změnila na Kim.

Získat spojení na paní Novakovou nebylo úplně jednoduché. Zkoušel jsem veřejné databáze i soukromé kontakty, ale buď nezvedala telefon, nebo nereagovala na zanechané vzkazy. Poprvé a naposledy během pěti let ve Spojených státech jsem tedy někomu napsal dopis se žádostí o rozhovor. E-mailů byly tisíce, telefonátů taky, ale dopis, v tomto případě neúspěšný, pouze jeden.

Nevěděl jsem tehdy, že ani u bývalých hvězd nefunguje nic přímo a musí se přes agenty. O Hollywoodu, o jeho vnitřním biorytmu a sváru vnějšího lesku s neméně patrnou bídou jsem měl jen pramalé znalosti. Nevěděl jsem, že mě tam zanedlouho omámí všudypřítomný pach marihuany, který se vysoko nad městem mísí s vůní subtropických sukulentů luxusních čtvrtí. Netušil jsem,

jak špinavý a zašlý dokáže být Hollywood Boulevard s obchody, jejichž zboží připomíná levné tržnice a kde je vše jenom jako.

Netušil jsem, že pouze jeden jeho blok jednou za rok přepaží červený koberec, po němž se procházejí ti, kteří kdysi o pár domů dál žadonili o práci na potupných konkurencích. Že uspět tam znamená neustále se otřepávat z bolestných pádů. Že losangeleské klima umožňuje bezdomovcům žít venku po celý rok. Že už téměř nechodící invalida John Peterson, hlavní postava jedné z našich reportáží, dlouhé roky každý všední den leští v sedě chodník slávy a aspoň takto se dotýká hvězd. Že si turisté fotí fasády, za nimiž už se toho příliš neskrývá, protože větší filmové peníze se točí v New Yorku, i když se tomu stále říká Hollywood. Že je jen málo hezčích čtvrtí na světě než Hollywood Hills, kde se malinkaté uličky klikatí v kopcích mezi honosnými domy z 20. a 30. let. Že výhled na Los Angeles, na tu placku dusící se pod smogovou dekou a ohraničenou horami, na nichž se lyžuje, je svým způsobem krásný. Že takhle zdánlivě ne úplně přitažlivá megalopole, druhá největší v Americe, nabízí miliony zajímavých příběhů, které filmaři ani novináři nikdy nestihnou zachytit.

To vše jsem objevil až při opakovaných návštěvách Hollywoodu. A potvrdila to i konverzace s Kim Novakovou, poté co se o několik let později vypnuly po rozhovoru kamery.

Na dopis v roce 2013 tedy nereagovala, ale o dva roky později – v červnu 2015 – přijala pozvání na přehlídku české kultury ve svém rodném Chicagu. Tam už na interview kývla. V apartmá hotelového pokoje naproti parku, v němž Barack Obama slavil v roce 2008 dobytí Bílého domu. Kim byla v dobré náladě. Absolvovala promítání *Vertiga*, a když jí diváci tleskali vestoje, bylo jasné, že termín „bývalá herečka“ je vlastně nesmysl. Američtí politici se taky doživotně oslovují nejvýše získanou funkcí, i když už ji dekády nezastávají. Kim Novaková je a bude herečka, dokud o toto označení bude sama stát.

Ve Spojených státech se oceňuje dlouhodobý úspěch, přeplněné Síně slávy čehokoliv toho budiž důkazem. Děti hltají už

na základních školách útlé knížečky *Kdo je / byl...* a dějiny se učí přes příběhy, ne letopočty. I přes nemilosrdnost showbusinessu Američané dokážou ocenit jednorázový nebo krátkodobý úspěch a vystavět kolem něj legendu. Kim Novakové stačilo velmi málo, aby dosáhla mnohého, a pokud by se v umění měřila efektivita, určitě by jí patřilo jedno z předních míst.

Ano, její tvář nesla známky zásahů plastického chirurga, lesk jejích očí se však nezměnil. Žádné stáří nebo únava. Pro mnohé muže muselo být tak lehké se v nich ztratit. Dva a osmdesátiletá dáma netrpěla hvězdným chováním jako Lola Brewsterová, již hrála ve filmu *Rozbité zrcadlo* na motivy románu Agathy Christie. Jedinou „marnivostí“ byla prosba o zabírání z té lepší strany obličeje. Tohle je naprosto běžný požadavek, který mívají i někteří novináři, pokud vůbec lepší stranou disponují.

Paní Novaková se rozpovídala o tom, jak se jí po vstupu do její oblíbené restaurace v Chicagu vybavily vzpomínky na dětství, že české jídlo tam chutnalo stejně jako kdysi nebo jak o svém životě napsala knihu, která však shořela při požáru jejího domu a ona už se o ni podruhé nepokusila, protože to tak vyšší moc nechtěla. Historiku s Donaldem Trumpem zdvořilost velela nepřipomínat, i když jeho jméno v červnových dnech roku 2015 dominovalo dění v USA znovu; potvrdil totiž kandidaturu na prezidenta. Muž, jenž dávno po vrcholu své kariéry newyorského obchodníka s nemovitostmi oznámil útok na vrchol ještě vyšší. A před námi seděla dáma, která na vrcholu – a možná daleko pod ním – dokázala odejít, i když jak České televizi potvrdila, ne úplně bezbolestně:

„Občas toho lituji. Ale jen proto, že jsem viděla v Hollywoodu řadu dobrých rolí, které bych bývala ráda hrála. Někdy jsem si říkala, že jsem se otočila zády k šanci dělat věci, které dávaly smysl. Takže ano, člověk má někdy výčitky. Ale na druhou stranu; vždycky jsem chtěla být vizuální umělkyní. Pokračovala jsem tedy ve studiích, abych se jí stala, a pak jsem tak i pracovala. Cítím, že se mi podařilo vzít kariéru do vlastních rukou, kariéru umělkyně, jíž jsem chtěla být původně, když jsem studovala na uměleckém institutu v Chicagu.“

Kapitola druhá

Stahl House a vila Tugendhat

„Nikdo na tom nemohl stavět. Pokusil jsem se vyřešit problém. Zákazník měl vkus šampaňského, ale pivní rozpočet,“ prohlásil kdysi architekt Pierre Koenig v rozhovoru pro Los Angeles Magazine. Ve třech větách trefně popsal výzvy, před nimiž stál při projektování domu, z něhož se později stal jeden z nejikoničtějších modernistických skvostů ve Spojených státech – Stahl House.

V roce 1959 navrhl prostou ocelovou konstrukci se sklem po obvodu na nepřilíš stabilním ostrohu nad Los Angeles. Výhled na město, který se obyvatelům a návštěvníkům naskytá dodnes, zažívá možná jen pilot těsně před přistáním: blikající světélka budov v řadách, jako kdyby se jednalo o úhledné polní brázdy, mezi nimi auta sunoucí se nahoru a dolů jako jezdce zipů dávající té chladné, rigidní struktuře aspoň zdání života.

Koenig dům postavil v rámci soutěže Case Study jako prototyp číslo 22. Jejím zadavatelem byl tehdy vlivný časopis Arts and Architecture, který spoluvytvářel podobu poválečného modernismu na západě USA. Cílem výstavy bylo nalézt několik prototypů: jednoduchých konstrukcí levných rezidenčních domů, které by uspokojily stavební boom způsobený mimo jiné návratem milionů vojáků z druhé světové války.

Soutěž oslovila věhlasné architektky. Byli mezi nimi například manželé Eamesovi, Richard Neutra nebo Julius Ralph Davidson (poslední dva pocházeli paradoxně ze zemí, proti nimž navráťivší

se Američani v Evropě bojovali – Rakouska a Německa) a vedla i k realizaci více než dvou tuctů domů.

Jeich masovou produkci ale nevyvolala. Američané i přes výrazné modernistické kolonie na obou pobřežích stále vzývají dřevěné domy se sedlovou střechou a nalepenými cihlovými fasádami, a to včetně interiérů, které často představují pravý opak jednoduchosti, tak velebené architektky poloviny století. Něco jako domy hojnosti, kde se nachází tolik věcí, že většina Američanů neparkuje svá auta v garážích, protože metamorfovaly ve sklady. Na rozdíl například od Le Corbusierových (a později zásadně modifikovaných) paneláků se z domů Case Study staly spíše solitéry, jakkoli obývané běžnými lidmi a adorované těmi, kteří se nad bezejmennou masu mezi řádky svých kritik často spíš povyšují.

Když jsem v lednu 2013 krátce po příjezdu do Spojených států začal plánovat zpravodajství z Oscarů, nadchla mě možnost spatřit dům aspoň zvenku. Ihned mě ale zchladila vidina časově nepředpověditelné práce novináře ze středoevropské televize, který se bude v Mekce showbusinessu dlouhé dny pokoušet získat rozhovory s celebritami domnívajícími se, že Czech TV rovná se Check TV, což je něco podobného teleshoppingu. Představa, že někde ušetřím hodinu času, se nezdála úplně reálná. Nicméně jsem si na internetu rezervoval vstupenku do Stahl Housu s prohlídkou na jeden podvečer, co kdyby to náhodou vyšlo. A stalo se.

Stahl House sídlí v ulici Woods Drive, č. p. 1635. Nikdy v něm nebydlel nikdo známý. Přestože se tyčí na dohled od Hollywoodu, celebrity se v něm nescházely. S výjimkou těch, které zde točily nebo fotily reklamy. Carlotta a Buck Stahlovi dům obývali až do Buckovy smrti v roce 2005. Rodina, která ničím nevybočovala a penězi neoplývala. Vyčnívala snad jen tím, že dlela v jednom z nejrozpoznatelnějších domů Ameriky, a to díky fotkám Julia Shulmana. Vede k němu klikatá, neamericky úzká ulice, kde se auta vyhýbají jen stěží. V kopcích se rozlévá vůně eukalyptu, kterému kalifornské slunce pomáhá do té správné intenzity.

Genia loci vnímali staří Římané jako ochranného ducha určitého místa, západní civilizace později adjektivum vypustila a zůstalo jen spojení ducha a místa. Tímto konceptem, možná spíše pocitem úžasu a bezpečí, kdy člověk nutnost ochrany nevnímá, oplývá řada míst. Genius loci není jen atmosféra nějaké lokality, ale hlavně její synergie s příběhy, které se tam odehrávaly.

Tak jako u Stahl Housu. Poté co člověk mine jednoduchou garáž, vstoupí jako v pohádkách po průchodu zrcadlem do úplně jiného světa. Otevře se mu tak nejen zmíněný pohled na město, ale i půdorys ve tvaru L s venkovním bazénem sevřeným obytnou částí z obou stran.

Tam, kde v našich zeměpisných šířkách bývá dvorek s udusanou trávou, třpytí se blankytná modř lemovaná betonovým chodníkem. Obývací pokoj nemá obvodové zdi, jen skla. Nerušený výhled do tří světových stran, jedna z podmínek Stahlů při projektování domu. Naprosto jednoduchá konstrukce, pravé úhly. Vítězství střídmosti a skromnosti, rovných linií, které příroda nenabízí, a přesto s nimi dokáže souznít. Hmota jen jako nositel funkce, ne jako magnet obdivu. Aneb jak tvrdil Adolf Loos, ornament je zločin.

Sešlo se nás na prohlídce asi deset. Různorodá skupina zájemců, kteří chtěli několik hodin strávit v prostoru, kde rodina Stahlů prožila více než půl století. Na kuchyňské lince je patrná patina doby, prkénko se stopami po nožích, možná i zažraná mastnota. Hrnky v kredenci, jak je Stahlovi používali. Koberce sice vyčištěné, ale nesoucí znaky používání. Domov, z něhož sálá teplo, i když už ho to lidské opustilo. Žádné sterilní muzeum se zaprášenými vitrínami.

Přijeli jsme odpoledne, užřeli dům při západu slunce a odjížděli za tmy. „Zůstaňte, jak dlouho budete chtít,“ řekl nám průvodce. „Fotě si, co chcete.“ Chvíli jsme mlčeli a vstřebávali. Kdepak, vlastně jsme jen nasávali to, co člověk může vstřebat až s odstupem. Pak jsme si chvíli povídali. Spojoval nás zájem o mimořádný počín jednoho architekta. A rozdělovala místa, odkud jsme za tímto zážitkem vyrazili.

Když jsem se v teplém vánku díval asi sedmdesát metrů pod sebe na město andělů, které nikde nekončí, představoval jsem si dokument, v němž by se prolínalo našich deset životních příběhů a ty se protínaly jen během těch několika hodin ve Stahl Housu.

Vyprávěl jsem ostatním o vile Tugendhat, která je o generaci starší, dražší, honosnější, na svou dobu pokrokovější. S vůlí odpoutat se od vídeňské secese a monarchistických kudrlinek.

A přece je v mnohém podobná.

Vyprávěl jsem o tom, že podobně jako u Stahlů člověk nevidí z vily téměř nic, když k ní přijíždí, a otevře se mu až poté, co za sebou zaklapne vstupní dveře. O proskleném obýváku, z něhož je výhled na Brno. O parcele v kopci. O manželském páru Tugendhatových, který také přesně věděl, co od domu chce. O tom, co architekt této vily Ludwig Mies van der Rohe tehdy v brněnských kruzích způsobil. O tragédiích, jež se do jejích zdí zapsaly, o skleněné konstrukci, která zrcadlí pohnuté dějiny Čechů, Němců, židů. O tom, jak z vily dýchají překotné dějiny, všechny ty středoevropské kotrmelce. Na rozdíl od Stahl Housu, jenž patřil od svého vzniku jediné rodině žijící v historii lineární, nepřerušované. Kontrasty, které mohou být i poutem.

A až o mnoho let později mi došla souvislost, která ony skvosty spojuje explicitně. Greta Tugendhatová při návštěvě svého bývalého domu v roce 1969 vzpomínala, jak na ni před stavbou vily silně zapůsobilo sídliště Weissenhof ve Stuttgartu. To vzniklo jako výsledek výstavy, jíž vtiskl svou filozofii právě Mies van der Rohe. A právě na kolonii Weissenhof se jako na předobraz podobného modernistického manifestu odvolávala kalifornská Case Study.

Z Brna do Los Angeles asi nikdy přímá linka nepoletí, nejspíš to ani není potřeba. Woods Lane a Černopolní však představují dvě ulice jednoho pomyslného města. Dvě nedaleké adresy s mimořádnými příběhy rodin, které se nikdy neznaly a dělilo je víc, než spojovalo, které však sdílely pohled na roli architektury v životě, a hlavně na její střídmost, čistou a jasně řezanou tvář.

Kapitola třetí

Cliff House a Barrandovské terasy

Ža Prahou, a přeci v Praze, tak znělo kdysi heslo Barrandovských teras, podniku vybudovaného v roce 1929 Václavem Mariou Havlem, otcem bývalého prezidenta Václava Havla. *Ža San Franciskem, a přeci v San Francisku* by se dalo říct o známé restauraci Cliff House na severozápadním okraji tohoto kalifornského města. Dělí je devět časových pásem, spojuje osoba bývalého stavitele Havla – a mnohem víc.

Když Václav Havel v roce 1924 San Francisco navštívil, zaujal ho právě Cliff House postavený v roce 1863 nad skalnatým ostrohem omývaným Tichým oceánem. Po návratu do Československa oslovil architekta Maxe Urbana, který měl s přestavbou Prahy velké plány. Množstvím změn a s jistou nadsázkou to připomínalo megalomanské projekty Alberta Speera v Berlíně.

K těm svým v Praze z roku 1918 se Urban nikdy nedostal, jakkoli šlo později o uznávaného architekta. K realizaci přání mladého Havla nadšeného zážitkem ze západního pobřeží USA však došlo. Barrandovské terasy se tak v posledním roce třetí dekády 20. století otevřely veřejnosti. Nebýt San Franciska a Havlova výletu, možná by to byl dodnes jen holý ostroh nad skrumáží silnic, ramp a mostů. Místo, kde Joachim Barrande téměř o století dřív sbíral fosilie.

Mladého Havla ale v Americe nejspíš neoslovil tehdy teprve zakotvující modernismus nebo funkcionalismus, v jehož stylu